

ЕТИКО-ПРАВОВА ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБИСТОСТІ І СУСПІЛЬСТВА

Турута Олена Василівна

кандидат юридичних наук, доцент,
кафедра філософії,
Харківський національний університет
радіоелектроніки,
Україна, м. Харків
e-mail: olena.turuta@nure.ua
ORCID: 0000-0001-8692-7947

Жидкова Оксана Олегівна

старший викладач,
кафедра філософії,
Харківський національний університет
радіоелектроніки,
Україна, м. Харків
e-mail: oksana.zhydkova@nure.ua
ORCID: 0000-0001-7109-4559

***Анотація.** У статті розглядаються етичні та правові аспекти впливу цифрових інформаційно-комунікаційних технологій на особистість і суспільство. Наголошено, що вивчення етико-правових аспектів може і має сприяти подоланню проблем і знаходженню стійких рішень у цифрову епоху. Визначена роль системи вищої освіти як соціального інституту, покликаного на розв'язання завдання щодо закріплення у свідомості сучасних і майбутніх учасників інформаційної взаємодії необхідності дотримання етико-правових норм і прищеплення навичок їх застосування на практиці в суспільстві.*

***Ключові слова:** інформаційно-комунікаційні технології, інформаційна етика, інформаційний кодекс, етико-правові аспекти інформаційного суспільства.*

Специфіка постіндустріального суспільства полягає в ускладненні соціальних зв'язків і відносин, появі нових форм комунікації, які раніше були

неможливі. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) є одним з найбільш важливих факторів, що впливають на формування суспільства ХХІ століття. Передусім це стосується способу життя людей, їх освіти і роботи, а також взаємодії уряду та громадянського суспільства [3].

Разом із тим широке застосування ІКТ в інформаційному суспільстві породжує проблеми, пов'язані з інформаційною безпекою особистості, суспільства і держави, що зумовлюють дедалі більшу «прозорість» і вразливістю різних боків життя та діяльності людей. Тому, як закріплено в Окинавській хартії глобального інформаційного суспільства, зусилля міжнародного співтовариства, спрямовані на розвиток глобального інформаційного суспільства, повинні супроводжуватися погодженими діями по створенню безпечного і вільного від злочинності кіберпростору [3].

Особливого значення в інформаційному суспільстві набувають етичні норми, оскільки саморегуляція на основі моральних норм є одним з природних і ефективних способів захисту від антисоціальної поведінки учасників інформаційної взаємодії. Це пов'язано з тим, що такий вид соціальних норм, як норми моралі, є універсальним регулятором суспільства, бо здатний регулювати майже всі існуючі в суспільстві відносини (на відміну від правових норм). У майбутньому вироблені суспільством норми моралі можуть стати базою для формування нових і вдосконалення існуючих правових норм, які забезпечуються силою державного впливу. Таким чином, збагатившись новим змістом, етичні норми можуть стати гарантією забезпечення інформаційної безпеки особистості і суспільства. Саме вони визначають межі належної і можливої поведінки.

Найбільш чітко своє втілення моральні норми в ІТ-сфері розкрито у створених моральних кодексах. Перший кодекс комп'ютерної етики був розроблений і прийнятий в Інституті інженерів електроніки та електротехніки (ІЕЕЕ) в 1979 р., пізніше з'явилися кодекси етики, над якими працювали Асоціація розробників комп'ютерних технологій (АСМ), Асоціація користувачів інформаційних технологій в США (ІТАА), Асоціація

сертифікованих комп'ютерних професіоналів (ICCP). У 1987 р. було розроблено і прийнято кодекс комп'ютерної етики для викладачів вищої та середньої шкіл. Ці кодекси слугували основою для створення спеціальних курсів, які нині викладаються у всіх школах і більшості університетів США. У побут широко увійшли поняття «комп'ютерна етика», «етика рекламодавців», «нетикет (мережевий етикет)» або «етика поведінки в мережі Інтернет». Ухвалення кодексу продиктовано розумінням того, що інженери, вчені і технологи результатами своєї діяльності визначають якість і умови «життя» всіх людей в інформаційному суспільстві. Спираючись на етичні стандарти, які використовуються в перерахованих кодексах, Міжнародна федерація з інформаційних технологій (IFIP) рекомендувала прийняти кодекси комп'ютерної етики національним організаціям інших країн, основою яких служать десять моральних постулатів з урахуванням місцевих культурних і моральних традицій [5]. На жаль, великого інтересу і широкого обговорення проблем комп'ютерної етики серед українських фахівців і користувачів поки що не викликав. Тож, не дивно, що у нас подібні кодекси часто існують окремо від виробників комп'ютерної техніки. За різними оцінками рівень використання піратського програмного забезпечення в Україні сягає 83%, а 90% відео- та аудіоконтенту є піратським. Українські автори щорічно втрачають 1,5 – 2 млрд грн через відсутність чітко прописаної законодавчої бази. Нерідко здійснюються спроби несанкціонованого доступу в захищені інформаційні системи, в комп'ютерних магазинах можна вільно придбати шкідливі програми [2].

Аналіз нормативно-правового поля України свідчить, що в нашій державі є безліч законодавчих актів, спрямованих на регулювання, захист і розвиток вітчизняного інформаційного простору. Разом із тим в Україні ще існує одна проблема це стосується несистемності вітчизняної правової політики в інформаційній сфері. Пов'язано це з тим, що законодавчі акти частково приймаються з метою вирішення тактичних завдань, без урахування стратегічних орієнтирів і об'єктивних українських умов [1]. Частина

інформаційних відносин регулюється підзаконними, а іноді і відомчими нормативними актами. Як наслідок, значна кількість питань функціонування інформаційної сфери в Україні залишається досі недостатньо врегульованою на законодавчому рівні, йдеться про інфраструктуру, діяльність ЗМІ, інформаційно-аналітичних установ.

Крім того, не вирішеним є й питання узгодженості термінології в інформаційному законодавстві. У даний час використовуються терміни, які недостатньо коректні або не мають чіткої орієнтації, що дозволяє застосовувати їх довільно, або терміни, які значно звужують деякі поняття в інформаційній сфері, як наслідок, вони не повною мірою відповідають сучасному розвитку відносин в інформаційній сфері. Таким чином, сьогодні, як ніколи, актуальним українське інформаційне законодавство у сфері створення, поширення і використання інформації потребує удосконалення і проведення у відповідність до сучасних вимог суспільства. На думку більшості вітчизняних правознавців, це повинне відбуватися шляхом затвердження змін до існуючих законів, прийняття нових законів в інформаційній сфері, а також шляхом кодифікації – розроблення та прийняття Інформаційного кодексу України (Кодексу України про інформацію). Цей Кодекс чітко визначить суб'єктів, максимально врахує їх права і законні інтереси, забезпечить єдині підходи і етико-правові принципи до регламентації відносин в інформаційному просторі, а також закріпить ряд термінів в інформаційній сфері.

Гострота етичних і правових питань, які виникають у сфері інформаційних технологій, поширення кіберзлочинності є безперечними аргументами на користь введення елементів комп'ютерної етики в моделі професійної підготовки фахівців інформаційної галузі. Тому значний внесок у вирішення завдання закріплення у свідомості учасників інформаційної взаємодії необхідності дотримання етико-правових норм може і повинна зробити система вищої освіти як соціальний інститут «виробництва соціальної людини» [4]. Наприклад, в Харківському національному

університеті радіоелектроніки (ХНУРЕ) в навчальну програму впроваджено курс «Інформаційне суспільство». У цьому курсі, зокрема, розглядаються питання, пов'язані з етичними аспектами реалізації в умовах сучасного інформаційного суспільства права людини на недоторканність приватного життя (приватність), етика поведінки в Інтернеті, проблеми інтелектуальної власності, соціальної справедливості щодо доступності ІКТ (інформаційне нерівність і «цифровий» розрив) і т. п.

Усвідомлення студентами етичних норм регулювання суспільних відносин у сфері інформаційних технологій, недостатність дотримання їх тільки на рівні риторики має сприяти розвитку професійної відповідальності. Студенти повинні розуміти основні правові, соціальні та етичні аспекти забезпечення інформаційної безпеки суспільства. Крім того, вони мусять виховувати в собі нетерпимість до порушень моральних і правових норм в інформаційному середовищі. Соціально-особистісний розвиток учнів з різних спеціальностей, як технічних, так і суто гуманітарних, є надзвичайно важливим для забезпечення інформаційної безпеки особистості і суспільства.

Список використаної літератури

1. Додонов О. Г. Інформаційна політика органів державної влади: напрями удосконалення / О. Г. Додонов, О. В. Литвиненко, С. О. Янішевський // Стратегії розвитку України: теорія і практика. – Київ: НІСД, 2002. – С. 637.

2. Мініч О. Право власності на «мозок». Що необхідно змінити Україні [Електронний ресурс] / Олена Мініч // Європейська правда : міжнар. безпека та євроінтеграція України. – Електрон. дані. – Київ, 2015. – 12 жовт. – Режим доступк: <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/10/12/7039273> (дата звернення: 15.05.2016). – Назва з екрана.

3. Окинавская хартия глобального информационного общества [Електронний ресурс] : (Окинава, 22 июля 2000 г.) // Законодавство України : нормат.-прав. база даних / Верхов. Рада України. – Електрон. данні. – Київ,

1994–2016. – Режим доступа: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/998_163
(дата звернення: 15.05.2016). – Назва з екрана.

4. Субетто А. И. Сочинения : в 13 т. / А. И. Субетто. – Кострома : КГУ им. Н. А. Некрасова, 2007. – Т. 7 : Системология образования и образованиеведение. – 520 с.

5. Rinaldi A. The net: User Guidelines and Netiquette [Electronic resource] / Arlene H. Rinaldi ; Florida Atlantic University. – Electronic text data. – 01 may 1996. – Mode of access: <http://courses.cs.vt.edu/~cs3604/lib/Netiquette/Rinaldi>
(date of request: 15.05.2016). – Title from screen.

***Аннотация.** В статье рассматриваются этические и правовые аспекты воздействия цифровых информационно-коммуникационных технологий на личность и общество. Акцентируется на том, что изучение этико-правовых аспектов может и должно способствовать преодолению проблем и нахождению устойчивых решений в цифровую эпоху. Определена роль системы высшего образования как социального института, предназначение которого состоит в решении задачи ускорения в сознании современных и будущих участников информационного взаимодействия необходимости соблюдения этико-правовых норм и привития навыков их применения на практике.*

***Ключевые слова:** информационно-коммуникационные технологии, информационная этика, информационный кодекс, этико-правовые аспекты информационного общества.*

***Summary.** Ethical and legal aspects of influence of digital and information – communicative technologies on personality and society are considered in this article. Basic thesis is in studying of ethical and legal aspects can assist overcoming of problems and finding solutions in digital epoch. Role of educational system as social institute, aimed on decision of necessity of observance of task of introduction in minds of modern and future participants of information interconnection of necessity of observance of ethical and legal norms and cultivation of them in society.*

***Keywords:** information – communicative technologies, information ethic, information code, ethical and legal aspects of modern society.*